

معاد

یا
بازگشت به سوی خدا

جلد اول

نوشته

آیت الله استاد محمد شجاعی

سرشناسه:	شجاعی، محمد، ۱۳۲۰ -
عنوان و نام پدیدآور:	معاد یا بازگشت به سوی خدا، جلد اول/ نوشته محمد شجاعی.
مشخصات نشر:	تهران: شرکت سهامی انتشار ۱۳۸۰.
	ویرایش جدید، چاپ اول ۱۳۹۱
مشخصات ظاهری:	۳۲۴ ص.
شابک:	ISBN 978-964-325-317-2 (set)
	ISBN 978-964-325-318-9 (Vol. 1)
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
موضوع:	معاد
موضوع:	برزخ
رده بندی کنگره:	۱۳۹۱ م ۳ش/ BP۲۲۲
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۴۴
شماره کتاب شناس ملی:	۲۷۴۱۵۱۳

معاد یا بازگشت به سوی خدا

جلد اول

تألیف: آیت الله استاد محمد شجاعی

ویرایش جدید چاپ اول: ۱۳۹۱

ناشر: شرکت سهامی انتشار

چاپخانه حیدری: ۷۵۰ نسخه

۹۷۵۰ تومان

دفتر مرکزی: تهران، خیابان جمهوری اسلامی، ترسیده به میدان بهارستان، جنب خیابان ملت، شماره ۹۲

کدپستی: ۱۱۴۳۹۶۵۱۱۸ تلفن: ۳۳۹۰۴۵۹۲ دورنگار: ۳۳۹۴۸۸۶۲

WWW.ENTESHARCO.COM Email: info@entesharco.com

فروشگاه مرکزی: تهران، خیابان جمهوری اسلامی، نیش خیابان ملت، شماره ۹۲، تلفن: ۳۳۱۱۴۰۴۴

فروشگاه شماره ۱: تهران، میدان انقلاب، بازارچه کتاب، تلفن: ۶۶۴۱۳۶۸۴ دورنگار: ۶۶۹۶۷۱۰۴

فهرست

۹	پیشگفتار
۱۱	معاد و بازگشت کلی
۱۱	دلایل کلیت معاد از نظر قرآن
۱۵	اعاده هر موجودی ملازم با حیات آن است
۱۶	جهاز هر موجودی - جهاز وجودی خاصی است
۱۷	همه وجود به سوی مبدأ وجود هدایت شده‌اند
۱۸	جهاز خاص هر موجودی تسبیب کننده مقصد و راه آن است
۱۸	شعور، عشق، طلب و طریق به تناسب جهاز وجودی است
۱۹	مقایسه نادرست، حجاب نیل به حقایق است
۲۱	حیات و شعور و اراده و عشق و طلب و حرکت مراتب دارد
۲۲	راه عبودی هر موجودی به تناسب جهاز وجودی آن است
۳۳	معنی تسبیح، عشق و گذر سریع به سوی اوست
۳۶	هر حرکت عبودی حرکت تسبیحی است
۴۵	از نظر فلاسفه الهی همه وجود عاشق لقای حضرت حق است
۴۵	مراتب وجود و تنزلات وجود از نظر فلاسفه الهی
۴۸	عشق همه موجودات به الله و به لقاء الله از نظر صدرالمتألهین
۵۰	شعور و اراده در حیوان
۵۶	وجود شعور بالاتر و وجود اراده در حیوان از نظر قرآن
۶۱	حشر حیوان از نظر آیات قرآن
۶۵	معاد هر موجودی به تناسب آن است
۶۶	سیر و حرکت آسمانها و زمین به سوی معاد
۶۷	در معاد، آسمان و زمین به غیر این آسمان و زمین مبدل می‌شوند
۷۳	حضور عرش و حاملین آن و ملائکه در معاد و روز قیام وجود به حضرت حق
۷۴	حشر موجودات نامرئی (جن)
۷۵	کلیت معاد مبتنی بر اصل بقاء و حرکت است
۷۶	شعور به حیات ساری در وجود، کلیت معاد را روشن تر می‌کند
۸۱	همه انسان‌ها چه خوب و چه بد به سوی معاد و لقای مبدأ متعال در حرکتند
۸۳	لقای انسان‌ها با یکدیگر فرق خواهد داشت

۸۷	..... بعضی انسان‌ها در عین لقای رب محبوب از رب هستند
۸۸	..... بعضی انسان‌ها حضرت حق را با اسماء رحمت ملاقات نمی‌کنند
۸۹	..... بعضی انسان‌ها با اسماء غضب و سخط و انتقام به لقای حق می‌رسند
۸۹	..... اسماء غضب و سخط حجاب اسماء رحمت
۹۰	..... فرق لقای انسان‌ها با یکدیگر
۹۳	..... حضرت ذات، جمال محض و کمال محض است
۹۴	..... اسماء حسنی تجلیات و ظهورات حضرت ذات هستند
۹۵	..... اسماء حسنی از جمال و جلال ذات خبر می‌دهند
۹۵	..... اسماء ذات ظهورات حضرت ذات با کمالات ذاتی است
۹۶	..... اسماء فعل از مقام فعل انتزاع می‌شوند
۹۶	..... اسماء فعل مبادی ذاتی دارند
۹۶	..... اسماء غضب و سخط از اسماء فعل است و نه از اسماء ذات
۹۸	..... لقای حق با اسماء رحمت و یا غضب به راه و روش انسان مربوط است
۱۰۱	..... بهشت و جهنم از آثار لقاء و چگونگی آن است
۱۰۱	..... بهشت‌ها از آثار اسماء رحمت و جهنم‌ها از آثار اسماء غضب است
۱۰۴	..... از نظر آیات قرآنی بهشت‌ها از آثار لقای رب با اسماء رحمت است
۱۰۸	..... اصل بهشت‌ها همان لقای حق با وجه کریم است
۱۰۹	..... از نظر آیات قرآنی جهنم از آثار لقای حق با اسماء غضب است
۱۱۱	..... در قرآن کریم از ملاقات حضرت حق با اسماء غضب تحذیر شده است
۱۱۷	..... معاد انسان
۱۱۸	..... حرکت روح و جسم انسان
۱۱۸	..... تحولات بدن
۱۱۹	..... بدن اخروی صورت کامل تر بدن دنیوی است
۱۲۱	..... سنخیت روح و بدن
۱۲۲	..... سنخیت بین روح و بدن باقی است
۱۲۴	..... تحوّل ذرات بدنی در اوّل قیامت
۱۲۶	..... بدن اخروی
۱۲۶	..... بدن اخروی احکام و آثار مخصوصی دارد
۱۲۷	..... بدن اخروی متناسب با عوالم اخروی است
۱۳۱	..... لزوم تحوّل روح و جسم
۱۳۲	..... تکامل روح با مرگ و بعد از آن
۱۳۴	..... تنزلات روح انسان
۱۳۷	..... یک تشبیه ناقص
۱۴۰	..... مرگ یا تحوّل بزرگ تکاملی

۱۴۱	چگونگی تکامل روح بعد از مرگ
۱۴۴	حرکت و تکامل روح در عوالم بعد از برزخ
۱۴۷	حرکت تکاملی در هر نظامی به تناسب آن نظام است
۱۵۰	طریق حرکت در عوالم اخروی با دنیا فرق دارد
۱۵۲	طریق حرکت در عوالم اخروی مبتنی بر طریق حرکت دنیوی است
۱۵۳	این حقیقت در آیات قرآنی
۱۵۷	ادامه راه ضلالت با علم به آن
۱۵۸	ادامه راه ضلالت با علم به آن بعد از مرگ
۱۵۹	ظهور باطن ها
۱۶۰	ادامه راه ضلالت و راه هدایت در آخرت، یکی نیست
۱۶۲	مرگ، سرفصلی در بازگشت انسان به سوی خدا
۱۶۴	روح انسان مجرّد از ماده است
۱۶۴	خصوصیات موجود مادی و غیر مادی
۱۶۶	آن که می باید کیست؟
۱۶۶	تقریر و توجیه دلیل به صورتی دیگر
۱۶۷	دلیل دیگر
۱۶۸	دلیل دیگر وجود روح مجرّد
۱۶۹	باز دلیل دیگر وجود روح مجرّد
۱۷۰	باز دلیل دیگر بر وجود روح مجرّد در انسان
۱۷۱	باز یک دلیل دیگر
۱۷۴	احتیاج به ابزار مادی و فعل و انفعال عصبی در ادراکات
۱۷۶	دلیل دیگر
۱۷۶	باز دلیل بر وجود روح مجرّد
۱۷۶	حالت خواب و آثار آن با نفی روح مجرد قابل توجیه نیست
۱۷۸	تجرد روح از نظر آیات قرآنی
۱۸۱	روح خدا، موجود امری
۱۸۲	خصوصیات موجود امری
۱۸۴	کلام صدر المتألهین در تجرّد روح و وجود روح مجرّد از نظر قرآن
۱۸۵	روح مجرّد از ماده از نظر روایات
۱۹۰	حرکت روح، اصلی و حرکت بدن، فرعی است
۱۹۱	حرکت اصلی، انتخاب مسیر و ادامه حرکت، همه از روح است
۱۹۳	برزخ یا اولین عالم در بازگشت انسان به سوی حق
۱۹۳	عوالم سه گانه
۱۹۴	توضیح عوالم وجود در ابتدا و نزول

۱۹۵	عالم تجرّد
۱۹۵	عالم اوّل تجرّد
۱۹۵	عوالم دیگر تجرّد
۱۹۶	ماده و قوه و آثار آن‌ها در مجردات وجود ندارد
۱۹۷	عالم یا عوالم مثالی
۱۹۸	عالم ماده و مادیات
۱۹۹	ترتیب عوالم سه گانه وجود
۱۹۹	عوالم سه گانه وجود از نظر آیات قرآنی
۲۰۴	عالم ماده یا ظهوری از مثال
۲۰۵	عالم ماده در احاطه عالم مثال
۲۰۶	عود و بازگشت وجود مانند شروع و بدو است
۲۰۸	برزخ صعودی همانند برزخ نزولی است
۲۰۸	عالم برزخ از نظر آیات قرآن
۲۱۷	عالم برزخ از نظر روایات
۲۱۷	استعارات و تشبیهات و کنایات، اشارات در روایات
۲۱۹	برداشت نادرست از روایات و تبعات آن
۲۲۰	عالم قبر همان عالم برزخ است
۲۲۴	قبر برزخی با قبر خاکی بی ارتباط نیست
۲۲۵	توجه خاص روح در اوّل مرگ به بدن و قبر مادی
۲۲۸	استفاده‌هایی که از این ارتباط می‌شود
۲۳۱	مکان بهتر برای قبر خاکی به لحاظ این ارتباط است
۲۳۱	تلقین میت استفاده‌ای است از این ارتباط
۲۳۴	توجه اصلی روح به نظام برزخی است
۲۳۵	بدن برزخی یا قالب مثالی
۲۳۵	بدن برزخی تمثّل روح است
۲۳۶	قدرت روح بر تمثّل برزخی در صورت آزادی از حجاب بدن
۲۳۷	بدن برزخی در حیات دنیا
۲۴۰	بدن برزخی از نظر روایات
۲۴۳	سختی‌ها و فشار برزخی در اوّل ورود
۲۴۴	سختی‌ها و فشار اوّل قبر تا حدودی عمومی است
۲۴۶	سختی‌ها و فشار اوّل برزخ، یا قبر از نظر روایات
۲۵۰	موجبات تشدید فشار و سختی در اوّل برزخ
۲۵۱	موجبات کم بودن و یا برطرف شدن فشار و سختی در اوّل برزخ
۲۵۵	سؤال قبر یا برزخ

۲۵۷	تمايز ارواح با يکديگر در برزخ با عقايد تثبيت شده است.
۲۶۲	سؤال برای تثبيت عقايد است.
۲۶۳	سؤال قبر، ظهور سؤال در دنياست.
۲۶۴	سؤال مَلَکَين در دنيا برای نيل به حقايق است.
۲۶۷	سؤال برزخی نقش تعيين کننده دارد.
۲۶۹	بهشت برزخی باب بهشت موعود.
۲۷۰	حرکت بهشتی و جهنمی در برزخ.
۲۷۰	ظهور باطن در عالم برزخ.
۲۷۱	تأیید و تبیین.
۲۷۷	ظهور برزخی ولايت اهل بيت عصمت و طهارت (ع).
۲۸۰	ظهور برزخی ايمان حقیقی و صوری.
۲۸۱	سؤال از محض ايمان و محض کفر.
۲۸۳	از مستضعفين فکری سؤال نمی شود.
۲۸۵	از سؤال قبر و برزخ باید ترسيد.
۲۸۹	عالم برزخ عالم خواب نیست.
۲۹۰	تشابه بين خواب و مرگ است و نه بين خواب و برزخ.
۲۹۱	تجرید معانی الفاظ از خصوصيات مادی.
۲۹۲	منظور از نوم، منظور خاصی است.
۲۹۵	عالم برزخ، شروع بیداری است.
۲۹۵	حیات دنیوی همانند خواب طولانی است.
۲۹۷	حرکت و سير در عالم برزخ.
۳۰۱	حرکت برزخی در عین تنعم و عذاب.
۳۰۳	حرکت برزخی به دنبال سؤال برزخی است.
۳۰۴	حرکت دنیوی و حرکت برزخی اهل ايمان در اصل یکی است.
۳۰۵	عذاب برزخی اهل ايمان هم حرکت را در بر دارد.
۳۰۷	حرکت در برزخ در حدود خود آن نظام است.
۳۱۰	ملاقات مؤمنین در برزخ.
۳۱۳	ظهور برزخی حبّ فی الله.
۳۱۴	ظهور برزخی محبت های ناپاک.
۳۱۵	ارتباط و اشراف ارواح با زنده های دنيا.
۳۲۰	تمثّل و تجسم اوصاف و اعمال در برزخ.
۳۲۱	تسلط و عذاب صور برزخی عقايد و اوصاف و اعمال.
۳۲۲	یک مثال ساده:

پیشگفتار

در مجلد اول این کتاب که در اختیار اهل مطالعه و ارباب تحقیق قرار می‌گیرد، مسأله معاد و بازگشت همه وجود و هستی به سوی مبدأ متعال بصورت اجمال، و معاد و بازگشت انسان به سوی او به صورت مبسوط و مشروح، با استفاده از آیات و روایات و با استفاده از تحقیقات فلسفی و عرفانی، بحث و بررسی شده است. با توجه بر دقت و عمیق بودن مسأله معاد، و با توجه بر اسرارآمیز بودن آن مانند همه حقایق و اسرار وجود و مانند همه حقایق قرآنی، سعی بر این بوده که از جمود فکری اجتناب شود و از دقایق آیات و روایات و از نکات و اشارات آن‌ها استفاده بیشتر کنیم و نکات و اشارات را نادیده نگیریم. به همین منظور و برای بهتر و بیشتر فهمیدن آیات قرآن و روایات، و بهتر و بیشتر فهمیدن اسرار و دقایق معاد و ابعاد آن، متون اسلامی را اصل قرار داده و در محدوده متون به تحقیق و بحث و بررسی پرداخته‌ایم و از اصالت دادن به آراء و نظریات و برداشتهایی که مانع از تفکر آزاد و نتیجه‌گیری بیشتر باشد اجتناب کرده‌ایم و در جایی که برداشت و نظر صاحب‌نظری را به حقیقت و واقعیت و به آنچه منابع مسلم، یعنی متون اسلامی، می‌گویند نزدیک دیده‌ایم از آن استفاده کرده و در بررسی‌های خود کمک گرفته‌ایم.

امید است این کتاب به سهم خود در هموار شدن راه تحقیق و تعمق بیشتر در مسأله معاد مؤثر و مفید واقع شود. همچنین امید است که ارباب بصیرت با تعمق بیش از پیش در آیات قرآنی و روایات و بیانات وارده از حضرات معصومین صلوات‌الله و سلامه علیهم اجمعین به حقایق و اسرار معاد تا حدودی پی‌برند و شناخت کامل‌تری به دست بیاورند. ناگفته روشن است که احتمال لغزش و اشتباه در برداشت از متون قرآنی و روایی در این کتاب هم مانند همه نوشته‌ها و کتابها به جای خود محفوظ است. واللہ‌واللهادی.